

**Beheerpakketten Biodiversiteit
Melkveehouderij (BBM)
ten behoeve van
On the way to PlanetProof melk
2020**

**Kruidenrijke Graslandpakketten
en Natuur-
en Landschapspakketten**

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Pakketten Graslandbeheer	4
3. Weidevogelbeheer	8
4. Ecologisch water- en bodembeheer	12
5. Akkerbeheer	15
6. Landschapsbeheer	18
7. Beheer op het erf.....	25
8. Bijlage 1 Definities	27
9. Bijlage 2 Lijst met indicatorsoorten	28
10. Bijlage 3 Koppeling ANLb- en BBM-pakketten	30

1. Inleiding

In dit document staan de omschrijvingen van de **Beheerpakketten Biodiversiteit Melkveehouderij (BBM) ten behoeve van On the way to PlanetProof in 2020**. De pakketten in dit document zijn grotendeels afgeleid van één of meerdere pakketten ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer), maar komen veelal niet volledig overeen.

De BBM-pakketten zijn te onderscheiden in een tweetal Kritieke Prestatie Indicatoren (KPI's) en zes pakketgroepen:

- KPI Kruidenrijk grasland
  1. Graslandbeheer (5 pakketten)
- KPI Natuur en Landschap
  2. Weidevogelbeheer (7 pakketten)
  3. Ecologisch water- en bodembeheer (7 pakketten)
  4. Akkerbeheer (6 pakketten)
  5. Landschapsbeheer (10 pakketten)
  6. Beheer op erf (4 pakketten)

Opbouw document

Per BBM-pakket is de naam en het nummer te vinden en een korte beschrijving van het doel van de beheermaatregelen. Vervolgens volgen eventueel instapeisen (voorwaarden waaraan moet worden voldaan, bij het afsluiten van een BBM-pakket) en beheervorschriften.

Voorwaarden

Bij de uitvoering van de pakketten moet minimaal worden voldaan aan de beheervorschriften. Dit enerzijds om borgbaarheid (controleerbaarheid) te bewerkstelligen anderzijds om de minimale bijdrage aan de biodiversiteit te kunnen garanderen. BBM-pakketten worden ingetekend in SCAN-ICT (GIS) en hebben daarmee een oppervlakte (in hectares). Indien dit GIS systeem niet beschikbaar is kan in eerste instantie worden volstaan met de registratie van beheerpakketten op perceelskaarten, waarbij ook een overzichtskaart beschikbaar moet zijn van de percelen van het bedrijf en/of het gebied, zodat is terug te vinden waar de betreffende percelen zijn gesitueerd.

Meldingsplicht

Er zijn vier pakketten (BBM 112, 132, 107 en 171) waarbij een meldingsplicht geldt.

2. Pakketten Graslandbeheer

Kruidenrijke graslanden zijn niet alleen belangrijk om hun botanische waarde, maar zijn ook voor de fauna noodzakelijk. Kruidenrijk grasland kan een belangrijke bijdrage leveren aan diverse vormen van beheer gericht op vogels, insecten, amfibieën en kleine zoogdieren. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel kunnen vormen voor diverse vogels. De wat open, ijle structuur van het gewas kan schuilgelegenheid bieden. Verschralen van de bodem bevordert de kruidenrijkdom: niet bemesten, geen bagger opbrengen en het maaisel afvoeren. Het juiste moment van maaien heeft een positieve invloed op de soortenrijkdom. Minder gewenste soorten zoals akkerdistel pleksgewijs maaien vóór de bloei zorgt dat de planten zich niet uitzaaien. Gevarieerd maai-beheer zorgt voor meer diversiteit in de begroeiing. Bijvoorbeeld door het deel dat grenst aan een landschapselement, een sloot of een berm slechts eenmaal (laat) te maaien en het andere deel tweemaal. Om meer structuur en zaden in de winterperiode te krijgen, kunt u het maaien van kruidenrijke en schrale randen of hoeken van het perceel een jaar overslaan.

BBM 141 Overgangspakket naar extensief kruidenrijk grasland

Instapeisen:

- Minimale Oppervlakte
  - Randen: 0,2 ha en minimale breedte 5m
  - Overhoek: 0,2 ha
- Dit pakket kan maximaal 6 jaar zijn afgesloten, daarna moet het pakket overgaan in pakket BBM151 Kruidenrijk grasland (extensief) of BBM113 Botanisch grasland.

Beheereisen:

- Er geen bemesting toegestaan en er wordt geen bagger opgebracht.
- Er zijn minimaal 3 maai-beurten per jaar vereist, daarnaast is extensieve voor- of najaarsbeweiding (maximaal 3 GVE / ha) mogelijk.
- Per maai-beurt wordt minimaal 10% van de oppervlakte niet wordt gemaaid (ook de laatste snede voor de winter).
- Scheuren, ploegen of frezen is niet toegestaan.
- Nesten en/of kuikens en zoogdieren worden gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen. Er wordt minimaal voldaan aan de randvoorwaarden van pakket BBM104 Legselbeheer.
- Chemische onkruidbestrijding alleen pleksgewijs toegestaan (max 10% van de oppervlakte) voor haarden van probleemkruiden, zoals akkerdistel, Jacobskruiskruid, brandnetel en ridderzuring. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.

BBM 100 Productief kruidenhoudend grasland

Het beheer is afgestemd op enerzijds de functionaliteit in de bedrijfsvoering en anderzijds het voltooiën van de levenscyclus van insecten. Belangrijk hierbij is dat de vlinderbloemigen en kruiden de kans krijgen om in bloei te komen en overgaan op nectar- en stuifmeelproductie.

Instapeisen:

- Dit beheerpakket is niet toegestaan op percelen die voldoen aan kruidenrijk grasland(rand) (extensief) of Botanisch grasland(rand).
- Bevat ten minste 8 soorten vlinderbloemigen en/of kruiden.
- Uitsluitend hele percelen.
-

Beheereisen:

- Bij inzaai op veen is ploegen, scheuren of frezen niet toegestaan.
- Er wordt bij inzaai maximaal 30 kg graszaad per ha toegepast (zie ook Eekeren en Visser, 2019).
- Het zaaizaadmengsel bestaat uitsluitend uit inheemse soorten (indien percelen eerder dan 15 maart 2020 zijn ingezaaid dan worden daarbij toegepaste uitheemse soorten geaccepteerd).
- Bemesting van stikstof is gericht op het beheer van klaver en kruiden, volgens het bemestingsadvies grasklaver (www.bemestingsadvies.nl).
- Klaver en kruiden maken in augustus minimaal 25% uit van de bedekking van het gewas.
- Beweiding is toegestaan of gefaseerd maaibeheer met maximaal 4 maaibeurten van 4, waarbij per maaibeurt minimaal 15% van de oppervlakte niet wordt gemaaid (ook de laatste snede voor de winter). Hierdoor kunnen planten in bloei komen en blijft er leefgebied/plantmateriaal voor insecten en andere dieren beschikbaar. Bij beweiding wordt minimaal 15% van het areaal afgerasterd.
- Chemische onkruidbestrijding alleen pleksgewijs toegestaan (max 10% van de oppervlakte) voor haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, Jacobskruiskruid, brandnetel en ridderzuring. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.

Advies:

- Bemest niet bij doorzaai of herinzaai.

BBM 155 Oude graslanden (>20 jaar)

Oude graslanden kenmerken zich door de aanwezigheid van veel insecten en vogels in het voorjaar. In het perceel is vaak natuurlijk reliëf en/of oude greppels aanwezig.

Instapeis:

- Bevat ten minste 8 inheemse soorten vlinderbloemigen en/of kruiden.
- Uitsluitend hele percelen
- Graslanden ouder dan 20 jaar (sinds 2000), zijn in die tijd niet gefreesd, geploegd of gescheurd.

Beheereisen:

- Nesten en/of kuikens en zoogdieren worden gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen. Er wordt minimaal voldaan aan de randvoorwaarden van pakket BBM104 Legselbeheer.
- Chemische onkruidbestrijding alleen pleksgewijs toegestaan (max 10% van de oppervlakte) voor haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, Jacobskruiskruid, brandnetel en ridderzuring. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.

BBM 151 Kruidenrijk grasland (extensief)

In kruidenrijk grasland kunnen weidevogelkuikens goed opgroeien. Het is ook geschikt voor insecten en kleine zoogdieren. De kruiden komen van nature (niet ingezaaid) in grotere aantallen voor, verspreid over het hele perceel, de zode is open en divers van structuur door de vele kruiden met veel bloeistengels en weinig blad. De bloeiende kruiden trekken insecten aan, die weer dienen als voedsel. De relatief open zode biedt doorgang aan de dieren.

Instapeisen

- Uitsluitend hele percelen
- Er komen minimaal 15 inheemse soorten grassen en kruiden voor per 25m² (zie ook Eekeren en Visser, 2019)

Beheervoorschriften:

- Er is een rustperiode van 1 april tot minimaal 15 juni.
- In die periode vinden geen bewerkingen plaats en wordt het perceel niet beweid of gemaaid.
- Kunstmest en drijfmest zijn niet toegestaan, uitsluitend bemesting met vaste mest is toegestaan.
- Er is een mestgift van maximaal 10 ton ruige mest of stalmest (geen drijfmest of kunstmest) per ha toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding alleen pleksgewijs toegestaan (max 10% van de oppervlakte) voor haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, Jacobskruiskruid, brandnetel en ridderzuring. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Deze percelen mogen niet gescheurd, gefreesd of her-ingezaaid worden.
- Het gewas wordt jaarlijks minimaal een keer gemaaid en afgevoerd.
- Een beperkt aantal maaibeurten per jaar (1 t/m 3) en of extensieve (voor- of najaars-) beweiding. (maximaal 3 GVE / ha)

BBM 105 Kruidenrijke graslandrand (extensief)

Een kruidenrijk graslandrand is een goede vluchtplaats voor weidevogelkuikens. Hier vinden ze voedsel in de vorm van insecten. De kruiden komen in grotere aantallen voor, verspreid over de hele rand, de zode is open en divers van structuur door de kruiden, met veel bloeistengels en weinig blad. De relatief open zode biedt doorgang aan de dieren. In samenhang met ecologisch slootbeheer.

Instapeisen:

- Minimale oppervlakte
  - Randen: 0,2 ha en minimale breedte 5m
  - Overhoek: 0,2 ha
- Er komen minimaal 15 inheemse soorten grassen en kruiden voor per 25m² (zie ook Eekeren en Visser, 2019)

Beheervoorschriften:

- De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
- Beweiding is toegestaan indien de rand is gelegen langs de randen van het perceel.
- Chemische onkruidbestrijding alleen pleksgewijs toegestaan (max 10% van de oppervlakte) voor haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, Jacobskruiskruid, brandnetel en ridderzuring. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Deze randen mogen niet gescheurd, gefreesd of her-ingezaaid worden.
- Het gewas wordt jaarlijks minimaal een keer gemaaid en afgevoerd. Niet maaien voor 15 juni.
- Een beperkt aantal maaibeurten per jaar (1 t/m 3) en of extensieve (voor- of najaars-) beweiding (maximaal 3 GVE / ha).

BBM 113 Botanisch grasland

Botanische graslanden dienen om de inheemse kruidenrijkdom te bevorderen. Deze kruiden trekken o.a. insecten aan.

Instapeisen:

- Minimale oppervlakte
  - Randen: 0,2 ha en minimale breedte 5m
  - Overhoek: 0,2 ha
- Er komen minimaal vier inheemse soorten voor uit de indicatorlijst (Zie de indicatorlijst van bijlage 2 voor de soorten).

Beheervoorschriften:

- De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
- Het grasland mag niet worden gescheurd of gefreesd.
- Klepelen is niet toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding alleen pleksgewijs toegestaan (max 10% van de oppervlakte) voor haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, Jacobskruiskruid, brandnetel en ridderzuring. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Van 1 maart tot 1 oktober is beweiding toegestaan, met een max. veebezetting van 2 GVE per ha.
- Bijvoeren is niet toegestaan.

BBM 131 Botanische graslandrand

Botanische graslandranden dienen om de inheemse kruidenrijkdom te bevorderen. Deze kruiden trekken insecten aan.

Instapeisen:

- De rand is in westelijk veenweidegebied minimaal 2 m breed en elders minimaal 3 m breed.
- De rand ligt aan de buitenkant van het perceel.
- Er komen minimaal vier inheemse soorten voor uit de indicatorlijst (Zie de indicatorlijst van bijlage 2 voor de soorten).

Beheervoorschriften:

- De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
- De rand mag niet worden gescheurd of gefreesd.
- Klepelen is niet toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding is alleen pleksgewijs (max 10% van de oppervlakte) toegestaan. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Het gewas wordt minimaal een keer per jaar gemaaid en afgevoerd.

3. Weidevogelbeheer

Voor de weidevogels zijn beheerpakketten beschikbaar die het mogelijk maken om het broedsucces en de overlevingskansen van jonge vogels te verbeteren. Om de weidevogelstand te verbeteren is het van belang dat weidevogelbeheer wordt uitgevoerd in een samenhangend mozaïek van verschillend landgebruik, waardoor de omstandigheden voor alle levensfasen van weidevogels goed zijn: broedgelegenheid, rust zodat de nesten uitkomen, voldoende voedsel voor kuikens en volwassen vogels, en afwezigheid van predatoren. Dit is te bereiken via beheermaatregelen zoals plas-dras, voorbereiden, extensief beweiden, verschillende maaidata of de aanwezigheid van kruidenrijk grasland. Naast weidevogels profiteren insecten en kleine zoogdieren ook van dit beheer. Beheer op kleinere eenheden kan op het eerste gezicht succesvol lijken voor weidevogels, maar kan onbedoeld als een 'ecologische val' functioneren. Dit gebeurt wanneer op redelijk geïsoleerde percelen voor weidevogels aantrekkelijk beheer wordt uitgevoerd (bijvoorbeeld aanleg van plasdras) dat weidevogels uit de omgeving aantrekt, maar waar de nesten vervolgens niet uit kunnen komen of de kuikens niet groot worden, door gebrek aan voedsel (kruidenrijk gras) of schuilmogelijkheden (gras met late maaidatum en open structuur) in de directe omgeving. In plaats van een verbetering van de biodiversiteit, zorgt het beheer dan onbedoeld voor een achteruitgang.

BBM 101 Grasland met rustperiode tot 8 juni

Het in acht nemen van een rustperiode is vooral voor weidevogels van belang, maar ook voor insecten en kleine zoogdieren. Dit pakket biedt rust aan broedende vogels en opgroeigelegenheid aan kuikens. In de meeste gevallen zijn de jonge weidevogels dan nog niet vliegvlug. Voor 8 juni maaien zorgt dan alsnog voor sterfte onder de kuikens; dit willen we met een rustperiode juist voorkomen. Ook biedt het schuil- en foerageergelegenheid voor diverse (kleine) dieren.

Zeker bij productieve graslanden is voorweiden zinvol. Dat voorkomt eind mei een te zwaar gewas waarin kuikens zich moeilijk kunnen voortbewegen. Voor jonge weidevogels is 8 juni maaien veelal nog aan de vroeg kant. Een rustperiode tot 15 juni wordt daarom hoger gewaardeerd.

Instapeis

- Dit pakket is alleen mogelijk i.c.m. met pakket Extensief kruidenrijk grasland(rand) of Botanisch grasland(rand).

Beheervoorschriften:

- Er is een rustperiode van 1 april tot minimaal 8 juni.
- In de rustperiode is maaien, beweiden of andere landbouwkundige bewerking op het perceel niet toegestaan.
- Bij voorweiden geldt een aangepaste rustperiode van 1 mei (ipv 1 april) tot minimaal 8 juni.

BBM 102 Grasland met rustperiode tot 15 juni

Het in acht nemen van een rustperiode is vooral voor weidevogels van belang, maar ook voor insecten en kleine zoogdieren. Dit pakket biedt rust aan broedende vogels en opgroeigelegenheid aan kuikens. Jonge weidevogels zijn vaak pas na 15 juni vliegvlug. Eerder maaien zorgt dan voor sterfte onder de kuikens; dit willen we met een rustperiode juist voorkomen. Ook biedt het schuil- en foerageergelegenheid aan diverse (kleine) fauna. Zeker bij productieve graslanden is voorweiden zinvol, dat voorkomt een te zwaar gewas eind mei waarin kuikens zich moeilijk kunnen voortbewegen.

Beheervoorschriften:

- Er is een rustperiode van 1 april tot minimaal 15 juni.
- In de rustperiode is maaien, beweiden of andere landbouwkundige bewerking van het perceel niet toegestaan
- Bij voorweiden geldt een aangepaste rustperiode van 1 mei (ipv 1 april) tot minimaal 15 juni.

BBM 103 Plas-dras

Plas-dras is een aantrekkelijk biotoop voor weidevogels om te rusten en te foerageren. Wormen en emelten komen bij een hoge grondwaterstand dichterbij het maaiveld en zijn daardoor beter bereikbaar voor weidevogels. Greppel-plasdras is een kleinschalige variant van plas-dras langs slootjes en greppels die van oudsher op het perceel aanwezig zijn. Het is noodzakelijk dat grenzend aan het plasdras perceel ook kruidenrijk grasland aanwezig is, of grasland met een rustperiode. Dit voorkomt het ontstaan van een 'ecologische val' waarbij het plasdras weidevogels uit de omgeving aantrekt, maar waar de nesten vervolgens niet uit kunnen komen of de kuikens niet groot worden, door gebrek aan voedsel (kruidenrijk grasland) of schuilmogelijkheden (rustperiode) in de directe omgeving. In plaats van een verbetering van de biodiversiteit, zorgt het beheer dan onbedoeld voor een achteruitgang.

Instapeis:

- Aangrenzend aan plasdras moet minimaal 2 hectare kruidenrijk grasland of grasland met rustperiode aanwezig zijn.

Beheervoorschriften:

- Het grasland is geïnundeerd
- De inundatieperiode loopt van 1 maart tot minimaal 1 juni
- Op minimaal 60% van de oppervlakte van het plasdrasperceel is de laag water tussen 5 en 20 cm diep.

Advies:

- Het is aan te bevelen om de aanleg van een nieuwe plasdras af te stemmen met het waterschap in verband met mogelijke uitspoeling van fosfaat.

BBM 104 Legselbeheer

Om weidevogels te beschermen is het niet altijd nodig om een rustperiode af te spreken op alle percelen met broedende weidevogels, bijvoorbeeld omdat de dichtheid aan vogels vrij laag is. In dat geval is nestbescherming zinvol: u beschermt daarmee het legsel (nest) en de directe omgeving tegen landbouwkundige werkzaamheden.

Instapeis:

- Legselbeheer kan alleen worden afgesloten op percelen waar de afgelopen twee jaar daadwerkelijk broedende vogels zijn waargenomen.

Beheervoorschriften:

- Er wordt aantoonbaar gezocht naar de nesten (registratie nesten).
- Gevonden nesten en/of kuikens worden geregistreerd, beschermd en gevrijwaard van werkzaamheden.
- Op grasland wordt bij maaien rondom de nesten een enclave van tenminste 50 m² rondom het nest niet gemaaid.
- Bij beweiding wordt een nestbeschermer of een schrikdraad om het nest geplaatst.
- Er wordt alleen overdag bij voldoende licht gemaaid.
- Op bouwland worden alle gevonden nesten beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen.

Advies:

- Om predatie te verminderen is het raadzaam de gevonden nesten niet in het veld te markeren.

NB. Dit pakket BBM 104 wordt niet gewaardeerd in On the way to PlanetProof omdat de borgbaarheid als los pakket te beperkt is. De bovengenoemde randvoorwaarden worden gestimuleerd en gewaardeerd als onderdeel van diverse graslandbeheerpakketten.

BBM 106 Extensief beweid grasland

Extensief beweid grasland is bedoeld voor weidevogels die voorkomen op wat korter gras en een bepaalde beweidingsdruk kunnen hebben, bijvoorbeeld de Kievit. De mestflaten van het vee trekken insecten aan die als voedsel dienen voor volwassen vogels en de wat oudere kuikens. Dit pakket werkt voor weidevogels het best met een veebezetting van 1,5 GVE/ha.

Instapeseisen:

- Extensief beweid grasland kan alleen worden afgesloten op percelen waar de afgelopen twee jaar daadwerkelijk broedende vogels zijn waargenomen.
- Aangrenzend moet minimaal 2 hectare kruidenrijk grasland (BBM 151) of grasland met rustperiode (BBM 101 en 102) aanwezig zijn.

Beheervoorschriften:

- Beweiding is verplicht vanaf minimaal 1 mei tot 15 juni met een minimale veebezetting van 1 en maximaal 3 GVE/ha.
- In de periode van 1 april tot 15 juni zijn landbouwkundige werkzaamheden, m.u.v. beweiding, niet toegestaan.

Omrekeningspercentages van dieren in grootvee-eenheden (GVE) (bron: uitvoeringsverordening (EU) 2016/669 van de Commissie 28 april 2016)

„BIJLAGE II

Omrekeningspercentages van dieren in grootvee-eenheden (GVE) zoals bedoeld in artikel 9, leden 1 en 2

1. Stieren, koeien en andere runderen ouder dan twee jaar en paardachtigen ouder dan zes maanden	1,0 GVE
2. Runderen vanaf zes maanden maar niet ouder dan twee jaar	0,6 GVE
3. Runderen jonger dan zes maanden	0,4 GVE
4. Schapen en geiten	0,15 GVE
5. Fokzeugen > 50 kg	0,5 GVE
6. Andere varkens	0,3 GVE
7. Legkippen	0,014 GVE
8. Ander pluimvee	0,03 GVE

Voor de categorieën of subcategorieën dieren in deze tabel kunnen de omrekeningspercentages uitzonderlijk worden verhoogd of verlaagd, rekening houdend met wetenschappelijke gegevens die in de POP's moeten worden toegelicht en gemotiveerd.

Andere categorieën dieren mogen bij uitzondering worden toegevoegd. Omrekeningspercentages voor zulke categorieën worden vastgesteld rekening houdend met de specifieke omstandigheden en wetenschappelijke gegevens die in de POP's moeten worden toegelicht en gemotiveerd."

BBM 108 Hoog waterpeil voor weidevogels

Door het slootpeil tijdelijk op te zetten ontstaat een plek waar het bodemleven goed beschikbaar is voor weidevogels. Ook vertraagt de grasgroei en wordt de structuur van de grasmat wat opener. Een hoog waterpeil werkt extra goed als het gelegen is naast kruidenrijk grasland, waar de weidevogels kunnen schuilen en als foerageergebied werkt voor de jonge vogels.

Instapeis:

- Aangrenzend aan hoog waterpeil moet minimaal 2 hectare kruidenrijk grasland of rustperiode aanwezig zijn.

Beheervorschriften:

- Door een tijdelijke, plaatselijke voorziening is het oppervlaktewaterpeil van minimaal 15 maart (of eerder) tot 15 juni minimaal 20 cm hoger dan het omringende slootpeil.
- Het waterpeil van de sloot is na verhoging maximaal 40 centimeter lager dan het naastgelegen maaiveld.

Advies:

- Zorg voor een vergunning of toestemming van het waterschap.

BBM 130 Nest- en foerageergelegenheid Zwarte stern

Dit pakket richt zich op de bescherming en voortplanting van de Zwarte Stern. Deze soort vereist bijzondere maatregelen vanwege haar eigenschap graag in de overgangszone van water naar oever in sloten te willen broeden op vlotjes. Dat in kleine kolonies die niet ver uit elkaar liggen.

Instapeis:

- Dit specifieke pakket is alleen mogelijk op locaties waar kolonies zwarte stern broeden. Dit is ter beoordeling aan de uitvoeringsorganisatie.

Beheervorschriften:

- Per broedlocatie worden, op een onderlinge afstand van ten minste 4 tot 5 meter en uiterlijk op 1 mei, minimaal 5 en maximaal 10 daarvoor geschikte vlotjes in de sloot uitgelegd.
- De vlotjes worden uitgelegd tussen aanwezige waterplanten en enigszins beschut.
- Op de vlotjes wordt een kluitje bagger neergelegd.
- De vlotjes worden, voor zover zij niet langer door de Zwarte stern gebruikt worden, uiterlijk op 1 september uit het water gehaald, schoongemaakt, gedroogd en opgeslagen.
- Aan weerszijden van de locatie met vlotjes, is een kruidenrijke rand aanwezig van tenminste 250 m lengte, en 2 m breed. Als sprake is van een scheisloot, dan is de lengte eenzijdig minimaal 500 meter.
- De kruidenrijke rand wordt tussen 1 april en 1 augustus niet gemaaid, gerold, gesleept of bemest, en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen is in die periode niet toegestaan.
- De kruidenrijke rand wordt tussen 1 april en 1 juli niet beweid. Indien het belendende perceel in die periode beweid wordt, dient de rand te worden beschermd met een afrastering.

4. Ecologisch water- en bodembeheer

Water- en bodembeheer heeft een positieve bijdrage op de biodiversiteit van zowel insecten, vogels, vissen als kleine zoogdieren. Meer bodemleven draagt bij aan de bodembalans (beluchting en vochtbalans.)

BBM 110 Natuurvriendelijke oever

Een natuurvriendelijke oever is een door de mens aangebrachte aaneengesloten oever langs een waterloop, in de vorm van een plas-drasberm of een flauw talud (1:3). De begroeiing bestaat uit inheemse waterplanten en / of plantensoorten van natte ruigte en natte graslanden. Een natuurvriendelijke oever heeft een belangrijke functie als leefgebied voor soorten als bittervoorn, grote modderkruiper en rugstreeppad en ook bij weidevogelbeheer zijn natuurvriendelijke oevers van belang. Tot slot kan de natuurvriendelijke oever beschermen tegen afkalving.

Instapeisen:

- De breedte is minimaal 2 meter vanaf de waterlijn. Bij veenweidegebieden minimaal 1 meter vanaf de waterlijn.
- Het natte deel van de natuurvriendelijke oever staat minimaal 20 cm onder water (winterpeil).

Beheervorschriften:

- De oppervlakte wordt in een cyclus van minimaal eenmaal per twee jaar en maximaal eenmaal per jaar geschoond of gemaaid.
- Maaien en schonen gebeurt tussen 15 juli en 1 maart.
- Er mogen geen meststoffen in het element worden gebruikt.
- Chemische onkruidbestrijding alleen plekgewijs toegestaan (max 10% van de oppervlakte) voor haarden van probleemkruiden, zoals akkerdistel, Jacobskruiskruid, brandnetel en ridderzuring. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Beweiding is alleen toegestaan met schapen.
- Maaiafval wordt verwijderd.

BBM 111 Rietzoom en klein rietperceel

Rietzomen bestaan uit smalle rietstroken die grenzen aan agrarisch gebruikte percelen. Vanwege een extensief gebruik zijn ze een belangrijk broedgebied voor rietvogels, en eveneens van belang voor amfibieën, ringslang, libellen en moerasvegetaties. Wanneer de ringslang in de omgeving voorkomt, is het wenselijk (een gedeelte van) het gemaaide riet te verwerken als broedhoop. Daarmee kan met een relatief kleine moeite een groot resultaat voor deze soort bereikt worden.

Instapeisen:

- Een rietzoom is minimaal 2 meter breed.
- Een rietzoom bestaat voor maximaal 20% uit struweel.

Beheervorschriften:

- De oppervlakte wordt niet beweid.
- Er mogen geen gewasbeschermingsmiddelen en/of meststoffen in het element gebruikt worden. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- De oppervlakte wordt in een cyclus van minimaal eenmaal per 4 jaar en maximaal eenmaal per 2 jaar geschoond en/of gemaaid.
- Het maaien vindt plaats tussen 1 oktober en 1 maart.
- Het maaisel wordt afgevoerd.

BBM 112 Duurzaam slootbeheer: baggerspuiten

De focus van duurzaam slootbeheer is het voorkomen dat er voedingsstoffen in de sloot terecht komen. Dat komt de waterkwaliteit en het leven in de sloot ten goede.

Met baggerspuiten wordt een sloot op een eenvoudige manier op diepte gehouden en worden voedingsstoffen aan de sloot onttrokken.

Instapeisen:

- De sloot is minimaal 2 meter breed en loopt tijdens het baggeren niet droog.

Beheervoorschriften:

- Het baggeren vindt plaats tussen 15 juni en 1 december.
- De bagger wordt op het aangrenzende land gespoten, minimaal 2 meter van de sloot.
- Er wordt gebaggerd minstens 60 cm. vanaf de waterlijn.
- De zuigkop van de baggerpomp wordt ieder jaar dat er gebaggerd wordt door dezelfde vore getrokken.
- Er mag geen bagger in de slootkant terechtkomen.

Advies:

- Bij voorkeur worden niet alle sloten tegelijk gebaggerd, zodat een deel van de sloot geschikt blijft voor vissen.

Meldingsplicht:

- Deelnemer na uitvoering van baggerwerkzaamheden een melding doen.

BBM 132 Duurzaam slootbeheer: ecologisch slootschonen

Duurzaam slootbeheer legt de focus op het voorkomen dat er voedingsstoffen in de sloot terecht komen. Dat komt de waterkwaliteit en het leven in de sloot ten goede.

Met ecologisch slootschonen worden de planten in de sloot(kant) zoveel mogelijk afgemaaid en uit het talud op het land gelegd. Hierdoor verschromelen de oevers en stromen voedingsstoffen niet terug de sloot in. Het slootschonen betreft het natte deel van het sloottalud.

Beheervoorschriften:

- Het slootschonen vindt plaats tussen 15 juni en 1 december.
- Het maaisel en slootvuil wordt uit de slootkant zover mogelijk op het naastgelegen perceel gedeponneerd (dus niet in het talud) of afgevoerd.
- Bij het slootschonen wordt gebruik gemaakt van maaikorf of eco-reiniger. Andere machines mogen ook, mits het bodemprofiel inclusief de wortels van de waterplanten in de sloot niet beschadigen.
- Er mogen geen meststoffen in het element terecht komen.

Advies:

- Het heeft de voorkeur om het maaisel en slootvuil af te voeren of te verwerken.

Meldingsplicht:

- Deelnemer moet na uitvoering van slootschoon werkzaamheden een melding doen.

BBM 107 Bodemverbetering met ruige mest

De aanvoer van ruige mest heeft een positieve invloed op de bodemkwaliteit. Het stimuleert de opbouw van bodemleven en zorgt dat het organisch stofgehalte van de grond toeneemt, wat weer zorgt voor een betere structuur, en het vasthouden van water en voedingsstoffen.

Instapeis:

- Dit pakket mag niet rouleren, maar moet voor zes jaar op hetzelfde perceel worden afgesloten.

Beheervoorschriften:

- Bemesting met ruige stalmest is verplicht.
- De ruige mest wordt opgebracht in één keer tussen 1 februari en 1 september in een hoeveelheid van minimaal 10 ton en maximaal 20 ton per ha.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering voor pleksgewijs bestrijding van haarden van probleemkruiden, zoals akkerdistel, ridderzuring en Jacobskruiskruid (op max. 10% van de oppervlakte). Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Het gewas wordt minimaal een keer per jaar gemaaid/geogst en afgevoerd.

Meldingsplicht:

- Deelnemer moet na uitrijden van ruige mest een melding doen.

BBM 171 Bodemverbetering bouwland met gewasresten

De aanvoer van gewasresten heeft een positieve invloed op de bodemkwaliteit. Het stimuleert de opbouw van bodemleven en zorgt dat het organisch stofgehalte van de grond toeneemt, wat weer zorgt voor een betere structuur, en het vasthouden van water en voedingsstoffen.

Beheervoorschriften:

- Gewasresten (maaisel, stro, Bokhasi of compost) worden in één keer opgebracht tussen 1 februari en 1 september en binnen twee weken na opbrengen ondergewerkt.

Meldingsplicht:

- Deelnemer na opbrengen van gewasresten een melding doen.

BBM 172 Chemie en kunstmestvrij

Heeft een positieve invloed op de bodemkwaliteit en goed voor insecten en andere soorten.

Beheervoorschriften:

- Chemische bestrijding is op geen enkele wijze toegestaan.
- Geen gebruik van kunstmest en/of digestaat.

NB. Dit pakket BBM172 wordt niet gewaardeerd in On the way to Planetproof omdat de borgbaarheid als los pakket te beperkt is. Beperkingen aan chemiegebruik en kunstmest worden gestimuleerd en gewaardeerd via diverse beheerpakketten.

5. Akkerbeheer

Sommige melkveebedrijven hebben akkerbouwpercelen opgenomen in hun bedrijf, daarom zijn deze pakketten toegevoegd.

BBM 114 Stoppeland (na graan)

Stoppel, met name hoge stoppel, is waardevol voor akkervogels, zeker in combinatie met andere vormen van akkervogelbeheer. Zonder ingrijpen na de oogst, zoals het onderwerken van stoppel en het inzaaien van een groenbemester, komt er meestal een bonte verzameling akkerkruiden op. Bij graan soms zelfs weer een nieuw aandragerend gewas uit het valgraan of de weer uitstoelende bestaande stoppel. Als stoppel door de winter ongestoord kan blijven liggen is dat heel aantrekkelijk voor soorten als patrijs en veldleeuwerik. Als de mest "in" de stoppel wordt geïnjecteerd en de groenbemester (later in het jaar bijvoorbeeld begin oktober) in de lichtjes losgetrokken stoppel gezaaid kan worden, kan de stoppelfunctie behouden blijven. Deze akkervogels vinden hierin insecten en zaden.

Beheervoorschriften:

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat minimaal van 1 november tot 1 maart uit graanstoppels of oogstresten van suikerbieten, winterwortel, witlof of pastinaak.
- Gedurende de aanwezigheid van gewasresten of graanstoppels wordt een rustperiode aangehouden: in deze rustperiode zijn landbouwkundige bewerkingen niet toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding is alleen toegestaan conform het Protocol Chemische Onkruidbestrijding bij agrarisch natuurbeheer.

BBM 115 Wintervoedselakker

Wintervoedselakkers zijn belangrijk voor in Nederland overwinterende vogels. Niet geoogste zaden dienen voor hen als voedsel. Om deze reden is het belangrijk dat in de periode dat overwinterende vogels voedsel op de beheerde percelen zoeken er hier een zaaddragend gewas op staat.

Beheervoorschriften:

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat uit zomergraan, wintergraan, bladrammenas.
- In de rustperiode van 1 oktober tot 15 maart zijn landbouwkundige werkzaamheden niet toegestaan. Zorg daarom voor tijdig inzaaien (juli, uiterlijk augustus) zodat er een zaaddragend gewas staat in de winterperiode.
- Bemesting van de beheereenheid is niet toegestaan tijdens de rustperiode.
- Wintergraan kan niet twee jaar achtereen op hetzelfde perceel worden geteeld.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol Chemische bestrijding bij agrarisch natuurbeheer.

BBM 116 Vogelakker

Vogelakkers dienen 's zomers en 's winters als foerageergebied voor akkervogels in open akkergebieden.

Vogelakkers dienen ook als broedhabitat, bijvoorbeeld voor patrijs, veldleeuwerik en gele kwikstaart. Vogelakkers bieden een veilig broedhabitat. De terreinen zijn onder meer aantrekkelijk voor muizen, die op hun beurt weer een belangrijke prooi zijn voor muizenetende soorten als torenvalk en uilen.

Instapeisen:

- De vogelakker is minimaal 20 meter breed en 200 meter lang.

Beheervoorschriften:

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat tussen 1 juni en 31 december uit een van de volgende gewassen: granen (geen mais of graanstoppel), ingezaaide voor vogels interessante kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), groene braak, bladrammenas, soortenrijk grasland of een combinatie van deze soorten.
- Van het niet beteelde gedeelte (braak) wordt jaarlijks maximaal 50% gemaaid, en wel na 1 augustus. Met maaien wordt gezorgd voor een afwisselende structuur van vegetatie.
- De akker wordt zodanig beheerd dat stroken (minimaal 20 meter breedte) ontstaan met graan, bloemen en/of kruiden.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol Chemische bestrijding bij agrarisch natuurbeheer.
- Vanaf 1 juni tot en met 15 november wordt niet beweid.

BBM 117 Biodivers inheems bouwland

Dit pakket is in Limburg bekend als 'bouwland voor hamster'-pakket. Mits goed en meerjarig uitgevoerd heeft het ook voor vogels een positief effect doordat het dekking en (winter)voedsel biedt.

Beheervoorschriften:

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 31 december uit een van de volgende gewassen of teelten: granen (geen mais of graanstoppel), luzerne, bladrammenas, of een combinatie van deze soorten.
- De grondbewerking mag niet dieper dan 25 cm plaatsvinden.
- Mechanische bestrijding van plaagonkruiden is gedurende het hele jaar pleksgewijs toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol Chemische bestrijding bij agrarisch natuurbeheer.
- Er wordt niet beweid van 1 juni tot en met 31 december.

BBM 118 Kruidenrijke akker

De kruidenrijke akker is van belang voor diverse soorten fauna. De nectar, het stuifmeel, de zaden en de aangetrokken insecten vormen een interessante voedselbron voor veel dieren. Een niet te dicht gaangewas biedt ruimte voor de gewenste kruiden (zoals korenbloemen, klapprozen en kamille) en broedende vogels. Insecten (zoals wilde bijensoorten) hebben baat bij een zo gevarieerd mogelijke soortensamenstelling van de akkerkruiden.

Beheervoorschriften:

- De akker bestaat voor minimaal 90% van de oppervlakte van 15 mei tot 15 juli uit het gewas graan (geen mais), ingezaaide kruiden of een combinatie van deze soorten.
- Bemesting met kunstmest is niet toegestaan.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol Chemische bestrijding bij agrarisch natuurbeheer.

Advies:

- Voor de zaaidichtheden van graan worden de gangbare normen aangehouden (richtlijn: haver 160 kg; tarwe 150 kg en rogge 100 kg/ha).
- Inzaai van kruiden passend bij de streek (indien van toepassing);
- Geen zaaizaad (dus ook van de andere gewassen dan graan) behandeld met insecticiden
- Bemesting met ruige mest is soms noodzakelijk om probleemonkruiden te voorkomen en om een rijke akkerflora te krijgen. Een bemestingsgradiënt naar de rand van het perceel is mogelijk, zodat in de schralere rand (bijv. 6 meter) meer kwetsbare akkerflora tot ontwikkeling zouden kunnen komen.

BBM 119 Kruidenrijke akkerrand

Beheerde akkerranden kunnen verschillende functies hebben. Ze kunnen – mits minimaal 20 meter breed - dienen als broed-, schuil- en foerageergebied voor akkervogels, zoals veldleeuwerik en patrijs, maar ook aan zoogdieren, insecten, reptielen en amfibieën. Tenslotte kunnen akkerranden langs waterlopen dienen als middel om drift bij chemische bestrijding in de akker naar de waterloop toe te verminderen. De natuurlijke vijanden die al dan niet ingezaaide inheemse kruiden aantrekken kunnen bovendien bijdragen aan een verminderde noodzaak voor chemische bestrijding.

Instapeis:

- Een kruidenrijke akkerrand is minimaal 3 m breed.

Beheervoorschriften:

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit één van de volgende gewassen: gras, graan (geen mais of graanstoppel), ingezaaide inheemse kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), groene braak of een combinatie van deze.
- Randen die niet in het najaar vernieuwd worden, blijven ten minste tot 1 september staan.
- Bij vernieuwing van een meerjarige rand in het najaar wordt er tussen 15 augustus en 15 oktober ingezaaid.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het Protocol Chemische bestrijding bij agrarisch natuurbeheer.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Beweiding is niet toegestaan in de periode dat de bovengenoemde gewassen er staan.

Advies:

Het collectief kan adviseren welk zaadmengsel en welke zaaidichtheid wordt toegepast. Het moment van inzaaien is cruciaal voor succes en vraagt kennis die bij het collectief opgevraagd kan worden indien nodig.

6. Landschapsbeheer

Landschapselementen zijn elementen die naast een cultuurhistorische en landschappelijke functie ook een grote betekenis hebben voor biodiversiteit in het landelijk gebied. Veel boerenlandvogels, maar ook insecten, amfibieën en (kleine) zoogdieren hebben deze elementen nodig als voortplantingsbiotoop, schuilplek of voedselbron. Landschapselementen zijn bovendien de verbindende factor tussen grotere natuurgebieden waarlangs fauna zich kan verplaatsen.

Voor alle landschapselementen geldt dat er sprake moet zijn van actief onderhoud. Wanneer er sprake is van achterstallig onderhoud, kan het element niet meetellen voor de Biodiversiteitsmonitor totdat het achterstallig onderhoud is weggewerkt. Daarbij valt te denken aan poelen die dicht zijn gegroeid of volledig omgeven zijn met schaduwgevende begroeiing, knotbomen die dusdanig lang niet geknot zijn dat de takken (bijna) doorscheuren, etc.

BBM 109 Poel en klein historisch water

Poelen en het aangrenzende landbiotoop zijn van groot belang als leefgebied voor diverse amfibieënsoorten. Openheid rondom (een deel van) de poel is van belang om een goede voortplantingsbiotoop voor amfibieën te behouden. Door vegetatie periodiek en gefaseerd te maaien, vinden insecten in de niet-gemaaide delen een overwinteringsplek. Afwezigheid van vissen is cruciaal: vissen eten de amfibieën-eitjes op, waardoor succesvolle voortplanting nagenoeg onmogelijk is.

Instapeisen:

- Bij het gebruik als veedrinkpoel is minimaal de helft van de oeverlengte uitgerasterd.
- Het element wordt actief beheerd, er is geen achterstallig onderhoud.

Beheervorschriften:

- Minimaal de helft van de natte oppervlakte van de poel bestaat in de periode 15 maart tot 15 juni uit open water.
- Een incidentele droogval is toegestaan.
- Voor behoud van voldoende open water wordt het element periodiek opgeschoond.
- Vertrapping van de oevers wordt voorkomen. Bij het gebruik als veedrinkpoel is minimaal de helft van de oeverlengte uitgerasterd.
- Er mogen geen gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen in het element gebruikt worden (of terecht komen).
- Er mogen geen vissen of andere dieren (eenden en ganzen) worden uitgezet of gekweekt.
- Sloopmaaisel of bagger mag niet verwerkt worden in het element.

BBM 120 Hakhoutbeheer

Hakhoutbeheer wordt in Nederland toegepast op verschillende landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen en passen bij lijnvormige beplantingen (met overstaanders en struweel). Deze landschapselementen kunnen van belang zijn voor o.a. vogels, amfibieën, insecten en kleine zoogdieren. Hakhout, houtwallen, singels zijn elementen die periodiek – verschillend in intensiteit – worden afgezet teneinde de landschappelijke verschijningsvorm in stand te houden. Daarbij geldt dat het element altijd een dichte beplanting kent zonder open gaten.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element wordt actief beheerd, er is geen achterstallig onderhoud.
- Het element bestaat uit inheemse soorten.

Beheervoorschriften:

- Als er wordt gesnoeid, vindt dat plaats tussen 1 oktober en 14 maart.
- Er vindt periodiek groot onderhoud plaats (afzetten/zagen van de gehele beplanting, met behoud van enkele overstaanders)
- Snoeiafval is verwijderd of in rillen gelegd.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in het element.
- Als takken of stammen versnipperd worden mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.

BBM 121 Beheer van bomenrijen of solitaire bomen

Het beheer van bomenrijen wordt toegepast in verschillende landschapselementen zoals lanen en knotbomenrijen. Bepaalde soorten bomen werden en worden geknot om gebruikshout te leveren.

Knotten houdt in feite niets anders in dan de betreffende boom eens in de paar jaar van zijn kruin ontdoen waarna deze weer uitloopt. Dit werd en wordt op grote schaal gedaan.

Knotbomenrijen zijn kenmerkend voor het Nederlandse landschap. Deze landschapselementen kunnen van belang zijn voor vogels, flora, insecten en kleine zoogdieren, zeker de oude elementen zijn van zeer grote waarde in en verder open landschap.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element wordt actief beheerd, er is geen achterstallig onderhoud.
- Het element bestaat uit inheemse soorten.

Beheervoorschriften:

- Als er wordt gesnoeid, vindt dat plaats tussen 1 oktober en 14 maart.
- Snoeiafval wordt verwijderd, of op rillen gelegd.
- Als snoeihout versnipperd wordt, mogen de snippers niet verwerkt worden in de beheereenheid.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de oppervlakte.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden, zoals akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Ongewenste houtsoorten als Amerikaanse Vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanisch of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.

BBM 122 Knip- en scheerheg

Een knip-of scheerheg is een cultuurhistorische heg, vaak om een boomgaard. Heggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Ze komen in heel Nederland voor, maar zijn vooral te vinden rondom dorpen en boerderijen. Door het regelmatig knippen heeft de heg een strak en recht uiterlijk, zonder open gaten. Knip-en scheerheggen zijn –mits van voldoende afmeting - van belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als schuil biedend element broedgebied voor struweelvogelsoorten als braamsluiper en kneu en als leefgebied voor vele soorten insecten. Knip- en scheerheggen die deels uit mogen lopen bieden daarnaast bloesem in het voorjaar.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element wordt actief beheerd.
- Het element bestaat uit inheemse soorten.

Beheervoorschriften:

- De heg wordt minimaal eenmaal per drie jaar en maximaal eenmaal per jaar gesnoeid, geknipt of geschoren in de periode 16 juli - 14 maart.
- Na het knippen of scheren heeft de heg een minimale hoogte van 0,8 m.
- Als snoeihout versnipperd wordt, mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden, zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Ongewenste houtsoorten als Amerikaanse Vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanisch of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de oppervlakte.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.

Advies:

- Bij voorkeur is de heg altijd minimaal 1 meter breed en niet minder dan 0,5 meter. Zo heeft de heg een grotere toegevoegde waarde voor de biodiversiteit.

BBM 123 Struweelhaag

Struweelhagen komen in heel Nederland voor en er zijn vele lokale varianten. Struweelhagen vormen een belangrijk leefgebied voor aan struwelen en zomen gebonden flora en fauna van het cultuurlandschap.

Struweel bestaat vooral uit struiken die laag blijven (bijvoorbeeld braam) of hoog uitgroeien (zoals meidoorn). Struwelen kunnen zelfstandige begroeiingen zijn of randen van houtopstanden vormen. Kenmerkend voor struwelen is de overheersing van struiken die minimaal 1 meter, maar meestal 2 tot 5 meter hoog zijn, zoals meidoorn, sleedoorn, vlier, kornoelje, grauwe wilg en braam. Verder komen in struwelen klimplanten voor als hop, kamperfoelie en bosrank. Behalve natuurlijke zijn er ook aangeplante struwelen. Struwelen dienden vroeger vaak en fungeren soms nog steeds als perceelscheiding.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element wordt actief beheerd, er is geen achterstallig onderhoud.
- Het element bestaat uit inheemse soorten.

Beheervoorschriften:

- Als er wordt gesnoeid, vindt dat plaats tussen 16 juli en 14 maart.
- Er vindt periodiek groot onderhoud plaats (snoeien, knotten of afzetten/zagen aan drie zijden).
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Ongewenste houtsoorten als Amerikaanse Vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanisch of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.
- Gebruik van een klepelmaaier is niet toegestaan.
- Het snoeien kan gecombineerd worden met het vlechten van de haag.
- Als snoeihout versnipperd wordt, mogen de snippers niet verwerkt worden in het element
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de oppervlakte.

BBM 124 Struweelrand

Een struweelrand kan zich ontwikkelen vanuit een extensief beheerde situatie, bijvoorbeeld onder een rasterdraad, op een steilrand of in een droge greppel, maar ook aangeplant worden. Afhankelijk van het beheer ontstaan dan randen die vooral bestaan uit ruigtekruiden, struiken of een combinatie van beide. Een struweelrand kan vrijliggend zijn (bijvoorbeeld door een graslandperceel), maar ook tegen een ander element aanliggen, bijvoorbeeld als overgang van een houtopstand naar het aangrenzende intensiever gebruikte landbouwperceel.

Door het extensieve beheer van deze randen is er veel rust en dekking. Bloeiende ruigtekruiden trekken veel insecten en daarmee vogels. Solitaire struiken zijn voor vogels ideale zangposten en bieden nestgelegenheid.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element bestaat uit inheemse soorten.

Beheervoorschriften:

- Als er wordt gemaaid, vindt dat plaats tussen 16 juli en 14 maart.
- Het deel van de rand met kruidachtige begroeiing mag maximaal 1 maal per 5 jaar worden gemaaid, waarbij het maaisel wordt afgevoerd.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element worden verwerkt voor zover dat het element en de begroeiing niet schaadt.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering van pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Ongewenste houtsoorten als Amerikaanse Vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanisch of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de oppervlakte.
- De oppervlakte wordt niet beweid.

BBM 126 Half- of hoogstamboomgaard

In een oude boomgaard met bomen met holten kunnen diverse soorten holenbroeders voorkomen zoals steenuil en holenduif (aanwezigheid van horizontaal dood hout biedt grote meerwaarde in de boomgaard). Onder de schors van oude bomen leven insecten die dienen als (jaarrond) voedsel voor vogels, zoals boomkruiper en grote bonte specht. Ook grauwe vliegenvanger en koolmees zoeken er naar eten. In een huisboomgaard kunnen zoogdieren zoals das, hermelijn en egel voedsel zoeken en schuilen. Ook kleinere zoogdieren, onder andere bosmuis, huismuis en bosspitsmuis, zijn er aan te treffen. Vlinders als landkaartje, atalanta en dagpauwoog zoeken graag hun eten in boomgaarden. In het voorjaar trekt de bloesem insecten aan zoals hommels, bijen en zweefvliegen. Onder de fruitbomen groeien dikwijls grassen en enkele algemene kruiden, bijvoorbeeld paardenbloem, pinksterbloem en madelief. Merel en zanglijster zoeken naar wormen in de boomgaarden. In de randen van de boomgaard kunnen weelderig bloeiende, hoog opgaande kruiden voorkomen zoals fluitenkruid en wilde kaardenbol. Deze bieden voedsel aan allerlei insecten, bijvoorbeeld zweefvliegen.

Instapeisen:

- De onderbegroeiing bestaat uit een grazige en kruidenrijke vegetatie en wordt niet als gazon beheerd.
- De stam van de fruitbomen mag niet beschadigd worden door vee, jonge bomen in een boomgaard met vee zijn voorzien van een boomkorf.
- Eventuele rasters zijn niet aan de boom bevestigd.

Beheervoorschriften:

- Snoeien vindt plaats in de periode 16 juli-14 maart.
- Indien het appel of peer betreft wordt de boom tenminste eenmaal per 2 jaar gesnoeid, andere soorten alleen vorm- of onderhoud snoei, indien nodig.
- Snoeihout is verwijderd of op rillen gelegd.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element
- De onderbegroeiing wordt jaarlijks beweid en/of gemaaid waarbij het maaisel wordt afgevoerd.
- Bemesting met drijfmest is niet toegestaan, ruige mest (geen pluimveemest) of kalk is wel toegestaan.
- Bij bemesten worden de boomwortels en de bomen niet beschadigd.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering van voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemonkruiden, zoals akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.

BBM 127 Hakhoutbosje

Boeren hebben al eeuwenlang behoefte aan hout voor allerlei doeleinden. Het kan hierbij gaan om brandhout, staken voor de groentetuin of hout voor gereedschapsstelen. Dit soort bosjes wordt in de volksmond ook wel geriefhoutbosjes genoemd. Dergelijke bosjes worden van oudsher als hakhout beheerd. Aanwezigheid van overstaanders verhoogd de ecologische waarde.

De grootte van deze bosjes varieert van circa 100 tot 2.500 m². De ondergroei bestaat vaak uit vroegbloeiende planten en uit schaduwminnende soorten. In de oude hakhoutbosjes komt een verscheidenheid aan plantensoorten voor, afhankelijk van de grondsoort en de aanwezige bomen en struiken. Op de soms afgestorven kunnen bijzondere mossen en paddenstoelen gevonden worden. De dode stobben doen gelijk dienst als een insectenhotel. De bosjes zijn ook een welkome verblijfplaats voor broedende, jagende en zich schuilhoudende vogels zoals braamsluiper, buizerd, fluitier, glanskop, grasmus, spotvogel, tuinfluitier en winterkoning. Zoogdieren die zich voortplanten in geriefhoutbosjes zijn onder

andere dwergspitsmuis, waterspitsmuis, gewone bosspitsmuis en wezel. Vleermuizen zoeken in en langs hakhoutbosjes naar voedsel. Er leven dikwijls amfibieën (landhabitat): bruine kikker, gewone pad en kam- en kleine watersalamander. Vlinders, zoals klein koolwitje, eikenpage en atalanta, vinden er voedsel en waardplanten om eieren af te zetten. Belangrijk is dat nesten van zwarte kraai en ekster ongestoord aanwezig zijn in het gebied, omdat die gebruikt worden door bijvoorbeeld toren- en boomvalk en ransuil.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element wordt actief beheerd, er is geen achterstallig onderhoud.
- Het element bestaat uit inheemse soorten.

Beheervoorschriften:

- Minimaal 80% van het bosje wordt als hakhout beheerd en periodiek afgezet in een cyclus van eenmaal in de 6 - 25 jaar.
- Als er wordt gesnoeid, vindt dat plaats tussen 1 oktober en 14 maart.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element worden verwerkt voor zover dat de stoven en de ondergroei niet schaadt.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de oppervlakte.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden, zoals akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruiskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Ongewenste houtsoorten als Amerikaanse Vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanisch of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.

BBM 128 Griendje

In bepaalde delen van het land, was het verbouwen van wilgen lange tijd vrij gebruikelijk in vooral moerassige streken. Deze wilgen werden op enige tientallen centimeters boven de grond afgezet. Griendjes zijn onder andere van belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als leefgebied voor zoogdieren als de bunzing en vogels zoals gekraagde roodstaart en ransuil, mits er overstaanders in de vorm van hoge of oude bomen aanwezig zijn. Belangrijk is dat nesten van zwarte kraai en ekster ongestoord aanwezig zijn in het gebied, omdat die gebruikt worden door (mede door het ontbreken daarvan) zeldzame vogelsoorten zoals bijvoorbeeld ransuil en boomvalk.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element wordt actief beheerd, er is geen achterstallig onderhoud.
- Het element bestaat uit inheemse wilgensoorten.

Beheervoorschriften:

- Het element wordt geheel als griend beheerd tenminste eenmaal per 5 jaar afgezet.
- De werkzaamheden worden uitgevoerd in de periode 1 oktober- 14 maart.
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element worden verwerkt voor zover dat het de stoven of ondergroei niet schaadt

- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering van pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Ongewenste houtsoorten als Amerikaanse Vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanisch of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de oppervlakte.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.

BBM 129 Bosje

Het element wordt beheerd als bos met hoog opgaande inheemse bomen. Een bosje is een vlakvormige houtopstand die vroeger vaak aangeplant en beheerd werd als hakhout, maar doorgesloten is en niet meer als hakhout wordt beheerd. Dergelijke bosjes komen in veel gebieden in Nederland voor. Bosjes zijn zeker in combinatie met aanliggende zomen en/of kruidrijke perceelranden - van belang voor de biodiversiteit als leefgebied voor vogels als geelgors (gebruikt de bomen als zangplek), wielewaal, zomertortel, grote lijster, gekraagde roodstaart, torenvalk en ransuil en zoogdieren als gewone dwergvleermuis en laatvlieger, mits er overstaanders in de vorm van hoge of oude bomen aanwezig zijn. Bosjes vormen ook landhabitat voor amfibiesoorten zoals kamsalamander.

Instapeisen:

- Er is geen schade aan het element door vee of bewerking op aangrenzende gronden.
- Eventuele rasters zijn niet aan het element bevestigd.
- Het element wordt beheerd als bos met hoog opgaande bomen.
- Het element bestaat uit inheemse soorten.

Beheervorschriften:

- Randen van het element worden als hakhout beheerd, met een cyclus van eens in de 6 - 25 jaar.
- Het snoeien vindt plaats in de periode 1 oktober - 14 maart
- Snoeihout mag op stapels of rillen in het element worden verwerkt zover dat het element en de begroeiing niet schaadt
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, met uitzondering voor pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, Jacobskruid. Toepassing van glyfosaat is niet toegestaan.
- Ongewenste houtsoorten als Amerikaanse Vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier mogen via uitgraven, mechanisch of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Bemesting is niet toegestaan
- Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de oppervlakte.
- Branden is in de beheereenheid of in de directe omgeving daarvan niet toegestaan.

7. Beheer op het erf

Een erf met veel inheemse en streekeigen beplanting, zowel in de vorm van (bloeiende) struiken, heggen en bomen biedt gelegenheid voor vogels, insecten en kleine zoogdieren om te broeden en foerageren. Een poel of grote natuurlijke vijver voor amfibieën kan ook (BBM109). Het gaat hierbij om beheermaatregelen, die passen in het gebied van het melkveebedrijf. Het betreft niet tuinieren: een vogelhuisje in de tuin en een voederpaal behoren niet tot BBM-pakketten. Daarbij gaat het om inheemse en streekeigen struiken en bomen.

BBM 220 Nest- en broedgelegenheid erf (licht en zwaar pakket)

Verschillende soorten vogels zijn in belangrijke mate afhankelijk van boerenerven, zoals de boerenwaluw, steenuil en kerkuil. Ook soorten als huiswaluw, kneu, ringmus en spotvogel zijn op veel boerenerven te vinden.

Veel van deze soorten staan op de Rode Lijst, wat betekent dat ze in hun voortbestaan bedreigd worden. Dit komt voornamelijk doordat erven steeds 'netter' en grootschaliger worden, waardoor vogels geen voedsel of broedplek meer weten te vinden. Agrariërs kunnen op hun erf maatregelen nemen om deze soorten een steuntje in de rug te geven. Het gaat dan om meerdere nest- en voedselgelegenheden. Brede en lange hagen van inheemse struiken (op verschillende hoogten) bieden hiervoor geschikte gelegenheid.

BBM 220 Nest- en broedgelegenheid (licht):

Beheervoorschriften:

- Op en om het erf is geschikt biotoop aanwezig en één van beide opties zijn aanwezig:
  1. Er zijn > 2 bewoonde nesten aanwezig van ringmus, boerenwaluw, huiswaluw, gierwaluw, kneu, spotvogel, kerkuil, steenuil of torenvalk én er is minimaal 1 nestkast, vleermuiskast, broeihoop, poel of bijen/insectenhotel aanwezig.
  2. Er zijn > 5 bewoonde nesten aanwezig van ringmus, boerenwaluw, huiswaluw, gierwaluw, kneu, spotvogel, kerkuil, steenuil of torenvalk.
- Broedende vogels worden niet verstoord. Voldoen aan pakket staat gelijk aan 1.000 m²
- Bewoonde nest- en broedgelegenheden worden geregistreerd.

BBM 220 Nest- en broedgelegenheid (zwaar):

Beheervoorschriften:

- Op en om het erf is veel geschikt biotoop aanwezig en één van beide opties zijn aanwezig:
  1. Er zijn > 8 bewoonde nesten aanwezig van ringmus, boerenwaluw, huiswaluw, gierwaluw, kneu, spotvogel, kerkuil, steenuil of torenvalk en er is minimaal 1 nestkast, vleermuiskast, broeihoop, poel of bijen/insectenhotel aanwezig.
  2. Er zijn > 12 bewoonde nesten aanwezig van ringmus, boerenwaluw, huiswaluw, gierwaluw, kneu, spotvogel, kerkuil, steenuil of torenvalk.
- Broedende vogels worden niet verstoord. Voldoen aan pakket staat gelijk aan 2.000 m²
- Bewoonde nest- en broedgelegenheden worden geregistreerd.

BBM 230 Opgaande beplanting op erf (licht en zwaar pakket) Let op: code voor ICT

Verschillende soorten vogels zijn in belangrijke mate afhankelijk van boerenerven. Brede en lange hagen van inheemse struiken, knotbomenrijen of kleine bosjes bieden zijn voor hen belangrijke biotopen. Van belang is een diverse gelaagdheid: hogere opgaande bomen en lagere struiken bieden in combinatie de meeste biodiversiteit. (Bladafval laten liggen onder de inheemse struiken en bomen.)

Instapeisen:

- Kniphagen rondom de siertuin tellen niet mee.

BBM 230 Opgaande beplanting op erf (licht)

Beheervoorschriften:

- Op het erf is opgaande inheemse beplanting aanwezig van minimaal 25 meter lengte.
- De beplanting is gelaagd.
- Broedende vogels worden niet verstoord. Voldoen aan pakket staat gelijk van 1.000 m²

BBM 230 Opgaande beplanting op erf (zwaar)

Beheervoorschriften:

- Op het erf zijn 2 of meer afzonderlijke inheemse beplantingen aanwezig van elk minimaal 25 meter lengte.
- Elke haag is gelaagd en bestaat uit een combinatie van hoge opgaande bomen en lagere struiken.
- Broedende vogels worden niet verstoord. Voldoen aan pakket staat gelijk aan 2.000 m²

8. Bijlage 1 Definities

Inheems

Inheemse flora of fauna van een bepaald gebied is sprake als deze soorten oorspronkelijk of sinds langere tijd (meestal sinds de laatste IJstijd) van nature in het gebied voorkomen en soorten die zich door toedoen van de mens hebben gevestigd voor 1500.

Bijvoorbeeld: de zachte berk is een inheemse boomsoort in Nederland.

Planten die zich reeds in de prehistorie met hulp van de mens hebben gevestigd zijn bijvoorbeeld: bolderik, wilde haver, korrelganzenvoet, klein streepzaad, kroontjeskruid, groene naalदार, ringelwikke, smalle weegbree.

Inheemse soorten kunnen spontaan weer terugkomen, als het milieu (hun leefgebied) is hersteld. Inzaaien van flora is een noodoplossing, als zaad kan dan het beste streekeigen zaad gebruikt worden. In ieder geval geen buitenlands zaad (van buiten Nederland) inzaaien. (Nederlandse insecten hebben het meeste baat bij inheemse soorten.)

Streekeigen

Streekeigen boom- en struiksoorten, wil zeggen die gewoonlijk in de streek voorkomen. Ze hebben het voordeel dat ze goed zullen groeien. Bovendien passen ze beter in het omringende landschap. Daarnaast bieden deze inheemse soorten voor flora en fauna de meeste schuil- en nestgelegenheid aan de streekgebonden vogels en insecten.

Exoten

Exoten zijn soorten die niet door eigen kracht maar door toedoen van de mens in ons land voorkomen. Voorbeelden daarvan zijn: Japanse duizendknoop, reuzenbereklauw, halsbandparkiet, Amerikaanse rivierkreeft, Amerikaanse eik, muskusrat. Exoten kunnen negatieve gevolgen hebben voor de natuur. Ze hebben vaak geen of weinig natuurlijke vijanden en kunnen explosief groeien. Bijvoorbeeld coniferen zijn exoten en bieden vrijwel geen geschikte schuil- voedsel- en nestgelegenheid aan vogels en insecten.

9. Bijlage 2 Lijst met indicatorsoorten

In een transect van 100 meter lang en 4 meter breed dienen minimaal 4 verschillende soorten uit bovenstaande lijst met indicatorsoorten in het groeiseizoen (april t/m oktober) aanwezig te zijn.

Bosanemoon	Anemone nemorosa
Achillea soorten	Achillea millefolium, Achillia ptarmica
Gewone engelwortel	Angelica sylvestris
Kervel	Anthriscus cerefolium
Madeliefje	Bellis perennis
Dotterbloem	Caltha palustris
Campanulasoorten	Campanula rotundifolia, Campanula rapunculus
Pinksterbloem	Cardamine pratensis
Knikkende distel	Carduus nutans
Karwij	Carum carvi
Knoopkruid	Centaurea jacea
Hoornbloemsoorten	Cerastium arvense, Cerastium fontanum
Cichorei	div Cichorium soorten
Kale jonker	Cirsium palustre
Streepzaadsoorten	Crepis biennis, Crepis capillaris
Orchissoorten	div Dactylorhiza soorten
Wilde peen	Daucus carota
Slangenkruid	Echium vulgare
Lidrus	Equisetum palustre
Dopheide	Erica tetralix
Kruisdistel	Eryngium campestre
Gewone reigersbek	Erodium cicutarium
Koninginnekruid	Eupatorium cannabinum
Moerasspirea	Filipendula ulmara
Walstrosoorten	div Galium soorten
Ooievaarsbeksoorten	Geranium molle, Geranium pratense
Hondsdrif	Glechoma hederacea
Muizenoor	Hieracium pilosella
Hertshooisoorten	div. Hypericum soorten
Gewoon biggenkruid	Hypochaeris radicata
Gele lis	Iris pseudacorus
Zandblauwtje	Jasione montana
Veldlathyrus	Lathyrus pratensis
Leeuwentandsoorten	Leontodon autumnalis, Leontodon saxatilis
Gewone margriet	Leucanthemum vulgare
Rolklaversoorten	div Lotus soorten
Echte koekoeksbloem	Lychnis flos-cuculi
Wederiksoorten	div Lysimachia soorten
Grote kattenstaart	Lythrum salicaria
Hopklaver	Medicago lupulina
Watermunt	Mentha aquatica
Vergeet-mij-nietje soorten	div Myosotis soorten
Gagel	Myrica gale
Pijptorkruid	Oenanthe fistulosa
Klein vogelpootje	Ornithopus perpusillus

Wilde marjolein	Origanum vulgare
Veenwortel	Persicaria amphibia
Varkenskarwij	peucedanum carvifolia
Smalle weegbree	Plantago lanceolata
Vleugeltjesbloem	Polygala vulgaris
Potentilla soorten	div Potentilla soorten
primula-soorten	div primula soorten
Brunel	Prunella vulgaris
Boterbloemsoorten m.u.v. blaartrekkende boterbloem	div Ranunculus soorten
Ratelaarsoorten	Rhinantus angustifolius, Rhinantus minor
zuring soorten m.u.v. ridderzuring	div Rumex soorten
Kruipwilg	Salix repens
Veldsalie	Salvia pratensis
Blauw glidkruid	Scutellaria galericulata
Silenesoorten	div Silene soorten
Moerasandoorn	Stachys palustris
Grasmuur	Stellaria graminea
Blauwe knoop	Succisa pratensis
Boerenwormkruid	Tanacetum vulgare
Paardenbloem	Taraxacum officinale
Poelruit	Thalictrum flavum
Wilde tijm	Thymus serpyllum
Gele morgenster	Tragopogon pratensis
Klaversoorten	div Trifolium soorten
Echte valeriaan	Valeriana officinalis
Ereprijssoorten	div Veronica soorten
Wikkesoorten, m.u.v voederwikke	div Vicia soorten

10. Bijlage 3 Koppeling ANLb- en BBM-pakketten

Als u meedoet aan de regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), dan worden u ANLb- pakketten automatisch meegenomen. In de rekenmodule op de website www.planetproof.eu staat aangegeven welke ANLb-pakketten overeenkomen met BBM-pakketten. U dient zich daarbij aan de afspraken uit het ANLb-pakket te houden.